

### Урачыстае ўшанаваньне беларускага нацыянальнага песьняра і пісьменьніка Янкі Купалы.

19-га сакавіка сьвэта ў актавай залі Беларускага Дзяржаўнага Ўнівэрсытэту адбылося ўрачыстае ўшанаваньне беларускага нацыянальнага песьняра і пісьменьніка Янкі Купалы.

Урачыстасьць пачалася афіцыйным пасяджэньнем, якое адчыніў рэктар азначанага Ўнівэрсытэту праф. В. І. Пічэта.

У сваёй уступнай прамове ён сказаў, што зараз выяўлены ўсе аднакі ў творчасці Янкі Купалы, на якім беларусы маюць права лічыць яго вялікім беларускім нацыянальным пісьменьнікам. Адзначыўшы, што Я. Купала мае для беларусаў такую вартасьць, як Т. Шаўчэнка для украінцаў, А. Міцкевіч для палякаў і А. Пушкін для расійцаў, паважаны прафэсар правёў паралель між творчасцю Я. Купалы і творчасцю украінскага нацыянальнага песьняра і яскрава даваў, што значэньне Я. Купалы для беларускай літаратуры шмат большае, чымся значэньне Т. Шаўчэнка для украінскай літаратуры.

З другім дакладам выступіў лектар Ўнівэрсытэту М. Я. Пятуховіч. Яго даклад быў самым вялікім і багатым па зьместу і захопліваў размаітыя бакі творчасці Я. Купалы. Доклад зьявіў-

ся запраўднай навуковай лекцыяй аб творчасці шаноўнага пісьменьніка і заслужвае таго, каб сьпініцца на ім падрабязней. Шкада толькі, што даклад быў сказаны не ў беларускай мове.

Разглядваючы досыць падрабязна творчасць Я. Купалы, дакладчык адзначыў, што ён зьяўляецца выдатным індывідуалістам, і, як у індывідуалісты, у яго творах прыкмячаецца самаўглыбленьне і імкненьне к адзіноцтву. Пясьняр цешыцца прыродай — гэтай невысыхаючай крыніцай чыстай радасьці.

У параўнаньні з расійскімі пісьменьнікамі — індывідуалістамі; (К. Бальмонт, Ф. Салагуб. і інш.) творчасць Купалы знаходзіцца на больш жыцьцёвым грунце з тэй прычынай, што адзначаныя расійскія індывідуалісты ў шмат якіх сваіх творах сталі на няпэўны шлях дэкадэства, якое не расквэтноўшы памёрла. Купала-ж, на вялікую карысьць для беларускай літаратуры, зусім ухіліўся ад такога шляху. Яго індывідуалізм, па думцы дакладчыка, знаходзіцца ў цеснай сувязі з агульна-грамадзянскім настроем. З адначанага кірунку Я. Купала ня выходзіць у працягу ўсё сваё літаратурнай дзейнасьці.

Далей С. Пятуховіч адзначыў, што ў Я. Купалы ёсьць нешта супольнае з расійскім пісьменьнікам Лермантавым, як, напрыклад, самаўглыбленьне і імкненьне к адзіноцтву, але гэта зусім ня значыць, што ён пазычыў думкі з твораў расійскага пісьменьніка.

У многіх сваіх вершах Я. Купала вяртаецца к слаўнаму мінуламу сваёй Бацькаўшчыны і шчыра сумуе, што ў часе парызму ў розных галінах жыцьця Беларусі прыкмячаецца поўны заняпад і панаваньне цемры, калі прыходзілася толькі марыць аб валатой волі.

Модным і яскравым пратэстам супроць усіх цёмных сіл, якія бязлітасна прыгнічалі ў гэтыя часы беларускі народ, зьявіўся мастацкі верш «Ворагам беларушчыны».

Абмаляваньню цяжкага палітычнага і эканамічнага стану беларусаў,

пісьменьнік пасьвячае шмат сваіх вершаў і даходзіць у некаторых з іх да праўдзівага рэвалюцыйнага пафосу. Выхад з палітычнага тупіку, у якім доўгі час знаходзілася Беларусь, Я. Купала бачыць толькі адзін—гэта ўпартае рэвалюцыйнае змаганьне. Яго творы заклікаюць беларусаў на вялікі сход, пад якім разумеецца нішто іншае, як рэвалюцыя. Найбольш выяўна гэты кліч прыкмячаецца ў яго драме «Раскіданае гняздо».

Малюючы цяжкі палітычны і эканамічны стан Беларусі, пясняр не заплушчывае вачэй і на прыродныя заганы роднага яму беларуса. З некаторых яго твораў відаць пракраньне пясняра ў тым, што кожны чалавек у значнай меры, каваль свайго шчасьця. Грунтуючыся на гэтым пракраньні, пясняр даводзіць, што шмат якія няшчасці беларуса залежаць ад яго ўласнай нядбаласці і адсутнасці моцнай волі.

Паміж гарачых закліканьняў к барацьбе за лепшае жыццё, Я. Купала ў сваіх творах часта імкнецца ўвысь—к сонцу і зорам—і адтуль сумна аглядае цяжкі шлях, па якім ён веў свой родны народ з цяжкае няволі.

Сымбалізм так-сама займае, па думцы дакладчыка, выдатнае месца ў творах Я. Купалы. Так, напрыклад, раскіданае гняздо беднай беларускай сям'і, апісанае ў драме пад тэй-жа назвай, зьяўляецца вялікім сымбалам шмат вякоў пакутуючай Беларусі. Адзін з гэрояў драматычнай поэмы «Сон на кургане»—Сам ёсьць ніхто іншы, як беларус, каторы шукае свайго шчасьця.

Пасьля М. Нягуховіча зрабіў даклад на беларускай мове аб сацыяльна-палітычных матывах у творах Я. Купалы прафэсар Унівэрсытэту У. М. Ігнатоўскі.

У пачатку свайго дакладу ён адзначае, што беларус спрадвоку быў прадстаўніком працоўнай клясы, і таму сацыяльна-палітычнае адраджэньне беларускага народу зьяўляецца адным з галоўных матываў творчасці Я. Купалы. Яго нацыяналізм заўсёды грун-

туецца на сацыяльных пытаннях. Гэты нацыяналізм нідзе не выглядае ў пясняра, як нешта асобнае, а заўсёды знаходзіцца ў цеснай сувязі з думкамі аб родным народзе і яго палітычна-сацыяльным становішчы. Вышэй за ўсё пясняр ставіць працу, якая змяняе нават самы выгляд зямлі. Апісваючы ў сваіх творах жыццё беларуса з усіх бакоў, пясняр бачыць прычыны яго цяжкага стану ў нацыянальнай няволі, у беззьямельлі, у ноўнай залежнасці ад панскай ласкі, у адміністрацыйным уціску, у несвядомасці і цемнаце. Соцыяльна-палітычны элемент знаходзіцца ў большасці лепшых вершаў Я. Купалы і выяўна характарызуе яго, як аднаго з магутных правідыроў беларускага народу на шляху к сучаснаму сацыяльнаму яго адраджэньню.

Наступны дакладчык прафэсар Вазьпясенскі гаварыў аб сувязі лірыкі Я. Купалы з народнай творчасцю. Дакладчык адзначыў, што як у народнай поэзіі, гэтак і ў творах Я. Купалы зьяўляюцца адны і тыя-ж матывы.

Нарэшце выступіў З. С. Кацанбогін, які ў сваім цікавым дакладзе адзначыў, што лірыка Я. Купалы зьяўляецца падта правідловай люстрай жыцця беларускага народу. Сваё галоўнае лірычнае натхненне пясняр чэрпае з адвечнай пакуты беларусаў і зьяўляецца вельмі выдатным ідэолагам нацыянальнага адраджэньня Беларусі. Ідэя нацыянальнага адраджэньня, па словах дакладчыка, зьяўляецца лейт-матывам усёй яго творчасці. У гэтым дакладчык бачыць вялізарную заслугу пясняра перад Бацькаўшчынай.

Далей адбылася літаратурна-вакальная часьціна ўрачыстасці, якая пачалася сьпевам міжнароднага гимну.

У літаратурна-вакальнай часьціне прыёмалі ўдзел артысткі і артысты Беларускага Дзяржаўнага Акадэмічнага Тэатру, а таксама і хор памянёнага Тэатру.

Дэкламацыя і сьпевы—музыкі Ул. Тэрраўскага—складаліся выключна з твораў Я. Купалы.

Як сьпевы, гэтак і дэкламацыя былі выкананы вельмі добра.

У канцы літаратурна-вакальнай часьціны па просьбе арганізатараў урачыстасьці, Я. Купала прачытаў свой уласны верш «Перад будучынай». Як толькі шапоўны песьняр узыйшоў на катадру, публіка зрабіла яму вялізарную, бурную авацыю.

Пасьля гэтага студэнт Унівэрсытэту, малады песьняр Міхась Зарвіца з шчырым пачуцьцём прадэкламаваў уласны верш, прысьвячоны ўслаўляемому песьняру пад назвай «Вялікаму песьняру Бацькаўшчыны».

Урачыстасьць скончылася сьпевам беларускае марсяльезы «Ад веку мы спалі»...

Актавая заля Унівэрсытэту была перапоўнена самай размаітай публікай, якая прыйшла ўшанаваць беларускага нацыянальнага песьняра.

Відаць было, што ўрачыстасьць зрабіла моцнае ўражаньне на публіку, якая з захопліваючай цікавасьцю слухала дэклады, сьпевы і дэкламацыю.

Сярод публікі адчуваўся ўзвышаны настрой. Наўкол у залі, у часы антракту, была чутна беларуская мова.

У вокны залі ліліся моцныя праменьні сонца. І хоць на вуліцы была яшчэ поўная зіма, але па ўсяму відаць было, што ўжо хутка прыйдзе жыватворная, сьветлая вясна.

Прадвясновае сонца сярод зімовай прыроды, якое так яскрава сьвяціла ў гэты дзень, зьявілася вялікім сымбалам нацыянальнага адраджэньня Беларусі, якое, ня глядзячы на ўсе перашкоды, ідзе магутнымі крокамі наперад.

### Я. Журба.

#### **Урачыстае ўшанаваньне беларускага пісьменьніка ЯКУБА КОЛАСА.**

30 красавіка бягучага году ў актавай залі Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсытэту адбылося ўрачыстае пасяджэньне Рады Унівэрсытэту, ахвяраванае ўшанаваньню беларускага пісьменьніка Якуба Коласа. Заля была

перапоўнена зацікаўленым грамадзяствам, амаль выключна беларускім.

Урачыстасьць адчыніў Рэктар Унівэрсытэту прафэсар Пічэта. У яго кароткай прамове была відаць шчырасьць да беларускага адраджэньня. Прафэсар адзначыў, што Якуб Колас, як нацыянальны пісьменьнік, у навейшай беларускай літаратуры займае першае пачаць з Янкам Купалам месца. Творчасць яго вельмі багатая і рознакаляровая і зьяўляецца выяўленьнем думак і настрою сялянства.

Я. Колас мае вялікае значэньне для беларускага народу ня толькі як мастак-пісьменьнік, але і як грамадзянскі дзеяч, прымаўшы ўдзел у палітычным жыцьці народу і ў барацьбе за яго культурна-нацыянальнае вываленьне. Ён ясна бачыў, і голасна казаў, што дзеля разьвіцьця народу, дзеля дасягненьня лепшай будучыны патрабуна яму школа ў яго роднай мове.

Я. Колас быў сябром апазыцыйнага Настаўніцкага Саюзу, разам з якім у часы царскай рэакцыі папаў на лаўку надсудзімых і тры гады адпакутаваў у турме, ня страціўшы вываленчакіх ідэй і каханьня да роднага прыгнечанага народу.

Прысутныя ў залі грамадзяне гучнымі воплескамі віталі пісьменьніка, які, па запрашэньню старшыні, заняў пачэснае месца ў прэзыдыуме.

Дэклады аб жыцьці і творчасці Я. Коласа зрабілі: прафэсар Ігнатоўскі па тэму «Аснаўныя моманты жыцьця Я. Коласа», лектар Пятуховіч «Я. Колас, як нацыянальны пісьменьнік» і лектар Лёсік—«Нацыянальны элемент у творчасці Я. Коласа».

Якуб Колас, як абмалсўвалі дэкладчыкі, сын беднага селяніна Менскага навету, в. Мікалаеўшчыны. Радзіўся ён у суседняй вёсцы, куды матар'яльныя недахваткі змусілі выехаць яго бацькоў у заробаткі. Няпрямнасьць уласнага жыцьця навялічвалася ад няпрямнасьці агульнай наўкол яго. Пры гэтых абставінах зарадаілася ў сэрцы будучага пісьменьніка моцнае каханьне да свайго беднага прыгнечанага народу, да роднай, малюўнічай

прыроды любоў, якая мела рашучае значэнне ў кірунку яго далейшага жыцця і творчасці.

Будучы выхаванцам Несьвіскай Пастаўніцкай Сямінарыі, ён складаў апазыцыю таму «выравленьню лзыка», якое звычайна рабілася ў семінарыях, насмешкам з беларускай мовы, як з мужыцкай. Завяршаючы прагэт свайго абуранага сэрца на пасадзе пастаўніка, яму прышлося перажыць увесь цяжкі прасьледаваньня царскага жандара, а пасьля і трохгадовую турму. Няма чаго і казаць, як цяжка адбілася на яго псыхіцы і здароўі гэтае звар'яньне. Але Я. Колас ня страціў сярод цяжкіх удзек у каханні да свайго народу: наадварот, сэрца яго было больш загартавалася, аб чым сьведчыць сучасная яго творчасць.

Грунтоўная асаблівасьць творчасці Я. Коласа — а іманьне прыроды Бацькаўшчыны, як «маладой-б-спасажніцы», розных бакоў быту рэлігіі: народу, выяўленьне яго псыхікі і філёзофіі. Письменьнік жаліцца на няпачасную долю беларуса, на яго беднасьць і прыгнечанасьць. Толькі на могілках знойдзены працоўнік сабо адпачынак; і могілкі нават выяўляюць малюнак беднаты і разбуранасьці.

Але письменнік ня трапіць надзеі на лепшую будучыню беларуса-сялянна. Рознакалі рымі малюнак мі і ласкавым юм там ён стараецца падзьвіць сваіх братоў, загартаваць у іх сэрцы каханьне да ўсяго роднага.

Дакладчыкі аднагалосна жадалі Я. Коласу дачакаць поўнага адраджэньня любімага ім народу, і спадзяваліся, што гэты шчаслівы момант хутка настане, і письменнік будзе сьпяваць радасныя гимны вольнаму, шчасліваму народу. Присутнія ў залі далучыліся да гэтага пажаданьня моднымі аплёментамі.

Насья дакладаў, Я. Колас, па просьбе старшыні ўрачыстасьці і прысутных грамадзян, прачытаў новы свой твор, адрываек з поэмы «Новая Зямля», які ўсе слухалі з вялікім захапленьнем і цікавасьцю.

Беларускі хор Равінскага выпаніў некалькі вершаў Коласа, палованых на музыку, і пад сьпеў інтэрнацыяналу і беларускай марсэльезы «Ад веку мы спалі», прысутныя разыйшліся, выносячы ў сэрцы вялікі пад'ём, прадбачы набыгаючыя гадзіны поўнага росквіту роднай культуры.

### *Даклад Я. Лесіка — «Нацыянальны элемент у творчасці Якуба Коласа і Тараса Гушчы».*

Я хачу пагаварыць аб тым, як адбілася ў творчасці Якуба Коласа і Тараса Гушчы нашая нацыянальная справа, беларускае нацыянальнае адраджэньне. Я ня буду чапаць мастацкага боку яго творчэсці, бо мяне цікавіць не поэт і письменнік, як такі, а поэт і письменнік, як грамадзянін, які робіць добрую грамадзянскую справу, «паспалігае добрае», як некалі пісаў наш слаўны перакладчык Бібліі, Скарына.

Зазначу толькі, што, як поэт і письменнік, Якуб Колас дасяг надзвычайнай вышні, і пяпер талент яго стаў на ступень найвышэйшага росквіту. Гэта сапраўды наш ганіі, беларускі клясык. На свайму таленту, на шырыні і глыбіні свае творчасці яго, калі й можна да каго прыраўнаваць, то толькі да нашага слаўнага земляка, вялікага польскага поэта — Адама Міцкевіча ў яго поэме «Пая Тадэуш». Каб бачыць гэта, даволі пазнаёміцца хоць з некаторымі часткамі яго поэмы «Новая Зямля». Напісана поэма вершам надзвычайнай прыгожасьці з чаруючай мілагучнасьцю. Але калі ў «Пая Тадэушу» малюнак уклад жыцця нашага беларускага шляхецтва пэўнага часу, то заданьні «Новае Зямлі» далёка шырэйшыя. «Новая Зямля» — гэта беларуская «Іліад». У «Новай Зямлі», як у люстры, прыгожа адбіваецца сялянскае жыццё ў яе міогацэкутнае Беларусі, а характэрна, багата і рознастайнасьць нашае айчыны выступае ў поэме перад усім культурным сьветам першы раз і прымушае кожнага сказаць, што Беларусь

бясспрэчна «красавіца невеста», хоць і без пасагу, як некалі казаў мініста, маскоўскага цара Мікалая I, Павасільцаў, прыязджаўшы на Беларусь гасіць апошнія іскры нацыянальнай сьведомасьці нашага народу. І цікава, што і «Пан Тадэўш» Адама Міцкевіча і «Новая Зямля» Я. Коласа пачынаюцца аднакімі думкамі, аднолькавымі пачуцьцямі — звароткам да свае ўкаханай краіны, да роднай Беларусі. Адам Міцкевіч у перакладзе Марцінкевіча кажа: «Родная вямелька! Ты маўляў, здароўе: той цябе ашануе, каму безгалоўе, хто жыў калісь на ніўцы тваёй, як у раі, і вось крывавае роніць сьлёзкі ў чужым краі! Цяпер то, як ты красна, я чую, я бачу і апішу, б горка ўсьпяж па табе плачу!» А Якуб Колас пэвэрдыць: «Мой родны кут, як ты мне млы: забыць цябе ня маю сілы! Ня раз, утомлены дарогай—жыцьцём вясны мае ўбогай—к табе я ў думках залятаю і там душой сапачываю». Тут яны ня толькі два вялікія поэты, землякі і аднафамільцы, — бо і Якуб Колас па сваёму сапраўднаму прозьвішчу Міцкевіч, — тут яны і родныя браты па вялікаму замілаваньню да роднай краіны, што гарачым полымем шугае в іх агністага сэрца. Яны чуюць, яны ведаюць, што «ў родным краі ёсьць крыніца жывой вады», што ў ім толькі «можна пазбыцца свае нуды», як гэніяльна выславіўся другі наш слаўны поэт Макс-ім Багдановіч. Тут, калі ўжо вайшла гутарка пра «Новую Землю», то трудна стрымацца, каб ня прывесці, хоць для ўзору, таго характэрна ў апісаньні нашае смутна-прыгожае прыроды, каторае віяючымі дыямантамі рассыпана па ўсёй поэме. Успамінаючы шырокія прасторы свае роднай краіны, седзячы ў мурах Менскага астрогу, куды ўкінуў царым поэту за любоў да свае айчыны, Якуб Колас у поэме «Н. З.» кажа:

Вось як цяпер перада мною  
Ўстае кутчак той прыгожы,—  
Крынічкі вузенькае ложка!  
І елка ў пары з хваіною,  
Абняўшысь цесна над вадом,

Як маладыя ў час ваханьня,  
У апошні вечар расставаньня.  
І бачу лес я каля хаты,  
Дзе колісь весела дзяўчаты  
Сьпявалі песьні дружным хорам,  
З работ ідучы позна борам.  
Нясьліся зыкі песень вольных,  
Ў лясох раз-по-раз адбівалісь.  
Ім ўсюды ўзгоркі адклікалісь,  
І чулась радасьць ў песьнях воль-  
ных.

А хвоі, елкі вежавыя  
Пад зыкі песень маладыя  
Маўчком стаялі ў сумнай думе,  
І ў іх ціхусепечкім шуме  
Няслось вчорнае маленькае  
Ўгару—сьвятое аддаленьне.

Каля пасады лясьвіковай  
Цягнуўся зграбнаю падковай  
Стары высокі лес цяністы.  
Тут верх асіны круггалісты  
Сплятаўся з хвоямі, з дубамі,  
А елкі хмурнымі крыжамі  
Высока ў небе выдзялялісь  
І сумна з хвоямі шалталісь.  
Заўсёды смутныя, як ўдовы,  
Яны найбольш адны стаялі  
І так маркотна назіралі  
Іх задуменыя галовы.  
Лес наступаў і расступаўся,  
Лужком зялёным разрываўся.  
А дзе прыгожыя загібы  
Так міла йшлі каля сялібы,  
Што проста-б імі любавалісь.  
Ўнізе кустоўнік расьсьцілаўся  
Ды густа з лесам ён сплятаўся.  
Глядзіш, бывала, і здаецца,  
Што скрозь галін сьцяну жывую,  
Скрозь гэту тканку маладую  
Ні мыш ні птушка не праб'ецца.

Цякла тут в лесу невялічка,  
Травой варосшая, крынічка,  
Абодва берагі катораі  
Лавняк, алошнік абступалі,  
А ў іх цяньку брулісь хвалі...  
Зялёны луг, як скінуць вобам,  
Абрусам пышным і шырокім  
Ад хаты зараз пачынаўся  
І ўшыр і ўдоўж ён расьсьцілаўся  
Ды йшоў квяцістай раўніною  
З высокай мяккаю травою...  
Эх, луг шырокі! Як жалвы ты,  
Лучамі сонейка заліты,

Стаіш ў мяне ты прад вачыма!  
Ты міл і смуден, як радзіма,  
Як наша ціхая старонка,  
Дзе смагі сіняя пялёнка  
У паўднёвы час дымком зьвісае  
І даль задумаі спавівае.  
Ходь я няволяі цяжка змучан,  
І з родным берагам разлучан,  
Але душой я ажываю,  
Як вокам мыслі азіраю  
Цябе, мой луг і бераг родны,  
Дзе льледна Нёман срабраводны,  
Дзе дубы дружнай чарадою  
Стаяць магуча над вадою...  
І толькі тут, пад іх чародкай,  
Ў пяроўку, добраю пагодкай,  
Касьбой утомлены спачынеш  
І думкі клопату пакінеш,  
Заснуўшы крэпка і салодка.  
Тут так цягіста і прывольна!  
А птушкі голасна і здольна  
Шчабечуць ў кусціках, сьпява-

юць,  
Сваіх, знаць, дзетак забаўляюць.  
А на ду ох, як шапкі тыя,  
Чарнеюць гнезды бусыляныя...  
Ў дубох крычаць сіваваронкі,  
І сьвіст над лугам рэзкі, звонкі  
Каршун маркотна так раняе  
І смутак ў душу закідае.

Эх, луг шырокі! Як жывы ты,  
Травой муражнаю закрыты,  
Стаіш зялёны прада мною  
І зьяеш сумнаю красою!

Каля хаты, у садочку,  
Схіліўшысь ціхенька ў куточку,  
Стаялі вербы дзв'я старыя,  
А на акола маладыя  
Дзяраўцы пышна разрасталісь  
І згодна з ветрыкам шапталісь,  
Галыё спусьціўшы над парканам,  
Расла тут груша в тонкім стапам,  
А ўдоўж паркану пышным валам  
Стаяў вішняк густы, прыўдалы...

На прыгуменьні, поруч з садам,  
Павець з гумном стаяла радэм,  
А пад паветкай ўсе прылады:  
Вазок, калёсы, панарады,  
Старыя сані, восі, колы.  
І вуляляў некалькі на пчолах,  
Яшчэ няскончаных; судвінка,  
Стары цаборак, паўасьмінка

І ровны хлэм і лом валяўся,  
Ад сонца, дожджыку хаваўся...  
У глыбі двіра стаяла лата

І выглядала зухавата  
Паміж запушчанай будовы,  
Як-бы шляхцянка засьцяякова,  
Што ў дзень сьвяты каля касьцёла,  
Чуць-чуць падняўшы край падола,  
Так важна ходзіць з парасонам.  
Спадніцай верціць, як ветрагонам,  
З дарожак пыл, пясок зганяе  
І хлопцам ў вочы азірае.  
За хатай поле пачыналася,  
І жыта хораша гайдалася...

Гэта малюнак таго уточку Беларусі на Меншчыне, дзе рос і г даваўся поэт, але—ці-ж гэта не агульны малюнак усяе Беларусі, «заўсёды смутнае, як удовы»? Ці-ж ня гэта—бы абмаляваў сваю мясцовасьць кожны з нас, у якім-б к точку Беларусі ён не рад іўся? Яна—наша айчына—усюды прыгожая усюды мілая, і ўсюды смутная, як тая ўдава. А чаму яна смутная? Па кім яна нудзіцца? А нудзіцца яна, журбуе яна па сваім дзецям; гаруе яна па свайму скарбу—пасагу, што парасьцягалі яе дужэйшыя суседзі ў часе яе нацыянальнага заняпаду. Гаруе яна па дзецях сваіх, што не вярнуліся яшчэ з многавяковага нацыянальнага палону. Дык ці-ж можа быць вображ Беларусі ня смутнай? Язык прыліпае к гартані поэты, калі ён хоча сьпяваць пра вясёлае

Ня пытайце, не прасеце  
Сьветлых песень у мяне,—  
кажа Колас у сваі першым зборнічку вершаў «Песьні Жалыбы»—

Бо як песьню засьпяваю,  
Жаль ўсю душу сьмалыхне.  
Я-б сьмяяўся, жартаваў-бы,  
Каб вас чуць разьвесяліц,  
Да на жыцьце як паглянеш,  
Сэрца болем зашчыміць.

Не, рана яшчэ весяліцца, грэх трыпаваць, калі маці-айчына носіць жалобу, калі дзец яе балзьяюцца яшчэ дзесь па чужых старонках, калі ня скончылася яшчэ наша баб. ёнс ае паланеньне. Вось калі вернемна зношні блудны сын Беларусі, тагды вяртадуецца яна рад сьмер вадзіць. А зскі

што—яна і радасьць наша і смутак наш. І калі Якуб Колас хацеў нарысаваць агульны вобраз роднага краю, то мусіў нарысаваць яго і мілым і смутным. Мілым ён—бо гэта крыніца жыцця, смутным—бо не перажыта яшчэ наша нацыянальная няволя, бо мы блудзім яшчэ на пустыні, як тое жыдоўства, што вывеў некалі Майсей з няволі эгіпецкай. Вось гэты агульны вобраз папай айчыны ў апісаньні Я. Коласа ў яго натхнёным вершы «Родныя вобразы»:

Вобразы мілым роднага краю,  
Смутак і радасьць мая!  
Што маё сэрца да вас парывае?  
Чым так прыкованы я  
К вам, мае ўзгорачкі роднага поля,  
Рэчкі, курганы, лясы,  
Поўныя смутку і жалбы нядолі,  
Поўныя смутнай красой?  
Толькі я лягу і вочы закрыву,  
Бачу я вас прад сабой:  
Ціха праходзіце вы як жывыя,  
Зьяючы мілай красой.  
Чуецца гавар мне сьпелае півы,  
Ціха жалбы палбу,  
Лесу высокага гоман шчасьлівы,  
Песьні магутных дубоў.  
Вобразы жолыя, вобразы смутныя,  
Родныя вёскі і людзі!  
Песьні цягучыя, песьні пакутныя,  
Бачу і чую вас тут!

Вось такі то вобраз нашай айчыны: ён і мілы, ён і смутны і іншы быць ня можа, покі ня скончылася наша нацыянальнае палаваньне. Гэтае вялікае зьмілаваньне да сваёй айчыны, поўнае смутку і жалбы-нядолі, агністаю пэсмаю праходзіць праз усю творчасць Якуба Коласа. Якуб Колас не прагэстэе, ён і ня бунтуе, як Янка Купала—гэты волат у беларускім пісьменсьцьве, каторы кажа:

За што, о божа праведны, магутны,  
Караеш так няшчасны твой народ?  
Чаму на стога маўчыць твой гром  
Бліскучы,  
На стога, што да цябе йдзе в году ў год?..

Паўзводзіў царствы, даў ім панаваньне.  
І над пасадамі ўзьнісе свой насад,  
А нашу бацькаўшчыну на т праставяня  
Пазбавіў, выгнаў чэзнуць сярод крат.

Прадаў на глум і годным і нягодным  
Усё, што ёсьць сьвятым для нас і ў нас.  
Мы дома, як ня дома: правам родным.  
Сваім, ня сьмеема пакыць хоць раз.

Бадзяцца кінуў па бязмерным сьвечце,  
Нявольнікамі кінуў нас гібець  
За тую веру, што бацькі і дзеці  
У моц тваю вучыліся век мець.

І ты глядзіш на гэта ўсё в паголяй,  
Глядзіш, маўчыш, як падзявольны мур.  
Мальбы няшчасных—пра, ды, шчасьця,  
Доля—  
Ты глух паяць, наспаць малаккі бур...

Наймі, пачуй! Сон наш і свой стрывожы!  
Закон і суд свой пр веда нашлі!  
Вярні нам бацькаўшчыну, Божа,  
Калі ты цар і неба і зямлі!

Не, Якуб Колас ня бунтуе. Ён, як тыя прарокі, толькі распалае агонь любові да палоннай айчыны і сваю жалбай, сваім плачам на стыхах бабілёнскіх будаўніц заснулых, кліча нас успомніць свой страчаны Сіон і ня мірыцца з палонам. Ён навучае нас любіць сваю прыгожую, але пакрыўджаную бацькаўшчыну, цьвёрда верыць у лепшую будучыню свайго народу і распалае ў нас агонь сьвятога абурэньня. Калі Няслухоўскі гол і марыў аб тым, што «сонца навукі скрозь хмары цёмныя прагляне ясна над нашай ніваю, і будуць жыці дзёткі патомныя добраю доляй—доляй шчасьліваю», то Якуб Колас гаворыць аб гэтым цьвёрда, упэўнена, як уладу маючы. Вось што мы чытаем у дргой яго поэме «Сымон Музыка» на пачатку яе:

О край родны, край прыгожы,  
Мілы кут маіх дзьдоў!  
Што мілай ёсьць ў сьвечце божым  
Гэтых сьветлых берагоў,  
Дзе бруяцца срэбрам рэчкі,  
Дзе лясы-бары гудуць.

Дзе мядзі пэхнуць грэчкі,  
 Нівы гутаркі вядуць?!  
 Дзе над іман хвалі крынічных  
 Думкі думае прастор;  
 Дзе увосень плачуць лозы,  
 Дзе ўвясні лугі цвѣтуць  
 І дзяком старым бярозы  
 Адзначаюць годка вуць?!  
 Гэй, адвечныя курганы,  
 Сьведкі рошласці лухой!  
 Кім вы тут пана впананы?  
 Чыёй воляю, рукою  
 Вы раскіданы на полі  
 Даўных сира, варгаўнікі?..  
 Край мой родны! Дзе у сьведзе  
 Край другі такі знавеці,  
 Дзе-б магла так, поруч з сьмецьцем,  
 Гожасьць пышна: ўрасьці?  
 Дзе-бы об руку в галечай  
 Расьцьвітаў багачыя цуд,  
 І дзе-б в долі чалавечай  
 Насьмяляся, як тут?  
 Скрозь вяночкі драў вясёла,  
 Над мястэчкам ці сялом,  
 Божы парквы і касьпёлы  
 Узносяць вежы в небясом.  
 Брацьця мае, беларусы!  
 У страшнай кнізе людзкіх спраў  
 Мусіць сям бог для пакусы  
 Гэты край наш адзначаў?  
 Тут схадзіл сь ўсе плямёны  
 Спорку сілаю канчаць,  
 Каб багата адароны  
 Мілы край наш зваляваць  
 І самых нас ўзяць ў няволю,  
 Путы зьдзеку налажыць,  
 Кінуць у пяжкую католу,  
 Аб нас памяць ўсю замыць.  
 І лілася кроў нявінна.  
 Швэд набытак наш паліў,  
 І маскаль тут самачынна  
 Гвалт над намі утварыў,  
 І бяз жалю капытамі  
 Конь казацкі тут ступаў  
 І збажынку з ярынамі  
 Талачыў і драсаваў;  
 І на нашых станавішчах  
 Білісь Польшча і Літва,  
 Каб на гэтых пажарышчах  
 Узмацавалася Масква.  
 Толькі-ж, брацьця, край ня згінуў,  
 Не пагнуўся яго стан,  
 І із нас душы ня вынуў

Ні маскаль ні польскі пан.  
 Гэй, суседзі, нашы бацьбы!  
 Ня згубілі мы свой шлях.  
 Ня ўламялі нас няшчасьце,  
 Не сагнуў нас жыцьця гмах!  
 Дык х ба-ж мы праў ня маем,  
 Сілы—шлях свой адз ачаць  
 І саім уласным краем  
 Край свой родны вадываць?!

Нажаль, шмат дзе поэту не хапае гістарычнай веды: іначай ня можна сабе вытлумачыць вось хоць-бы таго месца ў поеме «Сымон Мушка», дзе гаворыцца, што на Беларусі «бяз жалю капытамі конь казацкі ступаў і збажыну з ярынамі талачыў і драсаваў» і што «на нашых станавішчах білісь Польшча і Літва». Гісторыя сьведчыць, што конь ка ацкі ніколі беларускай збажыны не талачыў і не драсаваў, а гістарычная Літва — гэта сама Беларусь...

Калі Якуб Колас сваёю поэтычнай творчасьцю, п'санаю вершам, знаёміць нас з характэром роднага краю, навучае любіць яго і верыць у яго лепшую будучыну, то ў прозе, над займеньнікам (псэўданімам) Тараса Гушчы, ён ужо выступае як грамадзянін-абаронца справы адражэньня свайго народу. Ды іначай і быць не павінна, калі разумець, што пісьменства—гэта водгульце жыцьця.

А значэньні пісьменства гаварыць ня прыходзіцца. Даволі таго, што пісьменства заўсёды становіць косць ад касці і плоць ад плоці самога жыцьця. Але толькі тое пісьменства варта свайго слаўнага найменьня, калі яно сапраўды адбівае народнае жыцьцё. Пісьменства павінна выступаць упехаю ў жыцьцёвай будзёншчыне, падымаць чалавечы дух і прывучаць людзей займаць свае думкі ня будзённым і скора прамінаючым, а дамагацца вышэйшага і лепшага, што бязупынна жане чалавека ўсё ўперад і далей. Пісьменства выяўляе творчыя сілы свайго народу, выстаўляе яго ідэалы і служыць пабудчыкам грамадзянскага змаганьня за лепшыя ўмовы жыцьця.

Але апрача гэтых, агульна-людзкіх



задань, пісьменства народу нацыянальна-прыгнечанага мае свае асабістыя, адмыслова - нацыянальныя заданні. Перад беларусінскім, напрыклад, пісьменствам стаць яшчэ адна справа, невядомая тым шчаслівым народам, што жылі бяспечна ад нацыянальнага прыгнячэння. Наше пісьменства, выяўляючы духоўную істоту свайго народу і рысуючы яго жаданні, ідэалы, мусіць барацьба з губы, пагражаючай ёй з боку захватніцкіх імкненняў сваіх дужэйшых суседзяў. Пісьменства народу нацыянальна-прыгнечанага пямінуха становіцца абаронцам свае народнасці, нацыянальнай самабытнасці свайго народу, свайго асобнага ўкладу жыцця, а ў першую чаргу свае мовы. Бо калі мова для народаў нацыянальна дужых, служыць толькі спосабам для лягчэйшага ўзаемнага паразумення, то для нас, беларусінаў, як і для кожнага нацыянальна заняпалага на-народу, мова становіць аснову культурнага жыцця. Калі немец, француз, ангелец ці расіец карыстаюцца сваёю мовай натуральна, як натуральна карыстаецца здаровы чалавек сваім здароўем, не адчуваючы навет яго, то мы, беларусіны, рвомся да свае мовы, як хворы да здароўя. Як рыба вады, як кожнае стварэнне патрабуе воздуху, так мы ня можам не барацьба свае нацыянальнай асобнасці, каб не памерці. Натуральнае імкненне кожнае жывое істоты, кожнага стварэння — жыць як можна лягчэй і прыемней, а найбольшай прыемнасці і лёгкасці можна дасягнуць толькі ў сваіх родных, прывычаных умовах жыцця. Вось чаму кожны народ мусіць барацьба сваю нацыянальную незалежнасць, калі ня хоча памерці. І пісьменства, адбіваючы жыццё свайго народу і выяўляючы імкненні, становіцца ў першых радок у барацьбе народу за сваю нацыянальную самабытнасць. Роль нацыянальнага ваступніцтва ўяло на сябе нашае пісьменства даўно, яшчэ в часу політычнай сунолкі з Польшчай, калі першы раз востра пачулася нацыянальная небяспека. Ужо ў XVI-м

сталецці наш слаўны перакладчык бібліі Францыск-Георгі Скарына з Полацку выступіў на абарону свае нацыянальнасці. Ён пісаў: «панежа ад прыраджэння зьверы, хадзячыя ў пустыні, знаюць ямы свая; пціцы, лятаючыя на воздуху, ведаюць гневды свая; рыбы, плаваючыя на моры і ў раках, чуюць віры свая; пчолы і тым падобныя бароняць вульбяў сваіх, — такжа і людзі, і гдзе здрадзіліся і ускормлены сунь на бозе, к таму месту вялікую ласку імаюць». Скарына бачыў, як перакідаліся вышэйшыя станы ў польскі бок, як сваё ротнае закідаецца і зьневажаецца і, прыступаючы да свае вялікае літаратурнае працы (пабеларуску, ане на ц.-славянску, як практыкавалася да таго часу) пісаў, што робіць ён гэта «найболей в тае прычыны, іжа мя міласцівы бог в таго языка на сьвет пусціў». І вось, пачынаючы з Скарыны нашае пісьменства ані на момант не забывала свае, нацыянальнае справы. справы абароны свае народнасці. І калі за нашу пямяць беларушчына зьневажалася і душылася, калі ніхто не прызнаваў нас за народ, калі расійскія і польскія вучоныя навукова даводзілі, што ніякіх беларусінаў ня было, няма і быць не павінна, калі парод наш называлі расійскім імперыялістычным тэрмінам «западна-рускіх» (на жаль, ня ізжытага і дагэтуль, бач - журнал «Труды беларускага унів. арт. Савіча»), — тагды Якуб Колас пад займеньнем Т. Гушчы, як прозаік, выступіў в апавяданьнем «Дудар». У гэтым апавяданьні у вобразе трох братаў выступаюць: беларусін, украінец і расіец або велікарус. На падгаворы велікаруса забыць сваю беларускаю мову, бо гэта мова пямая, бо яна не дала сьвету нічога, чым-бы можна было пахваліцца, беларусін адказаў:

«Браті, раскажу табе казку. Пасадзіў пая дудара ў глыбокім склепе ва каменныя сьцены і кажа яму: «Граі мне на дудцы, каб я чуў твае песьні, і тады я пазволю табе сыпваць людзям песьні і дам табе права раскаваць сьвету пра твае думкі». Праз

каменныя сыцены не прабілася песьня дудара, і ніхто яго не пачуў. А ці-ж беларускі народ ня быў тым дударом, якога пасалзіў пан, расійскі царыям, у мураванае скляпенне? А расійскае грамадзянства, тымчасам, казала нам: чаму-ж ня чуць вашых песень? Дзе ваша літаратура, чаму ня відаць яе? Значыць, мова ваша—нямая мова: яна ня здольна гаварыць з сьветам. Прымайце нашу мову!... Так, за мураванымі сьцянамі ня чуваць былі стогны нашага народу...

Найбольшай увагі з нацыянальнага боку заслугуе сцэнічны асоба Я. Коласа-Т. Гушчы пад назовам «На дарозе жыцьця». Тут выступаюць чатыры асобы: старая бедная жанчына, маладая прыгожая дзяўчына, хлопец Васіль — сын жанчыны, і падарожны. Бедная жанчына—гэта Беларусь, дзяўчына—маладая беларуская інтэлігентка, Васіль—беларускае грамадзянства, а падарожны—людзкая веда. Беларусь-жанчына стаіць на шырокім шляху. Перад ёю распаўзаюцца ва ўсе бакі дарогі і сьцежкі. Пасярод дарогі стаіць стары сагнуты крыж. Паволі апускаецца на землю ноч. Беларусь-жанчына садзіцца на прыдарожны камень і кажа: «Прызначыў мне бог сьвяты ў адвечнай кнізе жыцьця вялікае гора... Асудзіў ён мяне на доўгае-доўгае блуканьне». Потым жанчына нізка схіляе голаў, доўга і моцна задумваецца, а далей зноў кажа: «Сказаў мне бог сьвяты, што тады толькі скончыцца мая дарога пакуты, толькі тады я выйду на прасторную пуціну і пазнаю радасьць даўгажыццёвага сапачынку пасья труднай дарогі, калі пазьбіраю я дзетка сваіх. Дзе-ж вы, мае дзеткі? Накінулі вы мяне і разышліся па сьвеце, а я хаджу, шукаю вас, каб зноў сабраць вас у адну сямейку». Угледзіўшы Васіля, яна пазнала, што гэта сын яе, і кідаецца да яго, але той вясаромяўся беднасьці свае маткі і впагардаю адварнуўся ад яе. А маці моціць: «Васілька, Васілька! Ты зірні мне ў вочы, зірні, саколкі, хоць на адзін маманьцік! На галоўцы тваёй, пад пра-

ваю броўкай, ёсьць маленькі шрамочок». —Шрамочок—гэта нашыя беларускія нацыянальныя асаблівасьці.—Але В сіль не зважае на гэта і крычыць: «Прэч, шалёная кабетка!» Тагды дзяўчына, а якою быў Васіль, паглядзела на яго халоднымі, злымі, поўнымі зневажэньня, вачыма ды сказала: «Ты—пусты, нікчамны, дрэнны чалавек! Ты вясаромяўся свае беднае маткі, ты не вясаромяўся людзей, ты плюнуў у твар свае мацеры. Да каго-ж ты падобен цяпер? Ты падобен, выбачай, да тэй сьвіньні, што наеўшыся жалудоў, стала лычом рыць караньні таго дуба, на каторым вырасьлі яны».

Сустрэўшы далей падарожнага, жанчына апавядае яму, што яна шукае дзетка сваіх, каторыя разышліся па сьвеце. Яна хоча сабраць іх у адну сямейку і пачаць жыць сваім жыцьцём. Яна хоча, каб род яе не растросься, ня зьнішчыўся і не расьсеяўся, як тое парахно над прасторамаі палёў. Але дзедці пураюцца яе: адна беднасьць і прастэча адганяе іх ад яе. А падарожны ёй адказаў: «У цябе, кабетка, вялікая мэта, дзеля каторай варты жыць. Дык ідзі, ідзі, старонькая, ня бойся: твой голас дойдзе да сэрца тваіх дзетка! Яны пачуюць яго, і душа іх моцна-моцна занудвіцца па родным парозе. Людзі, бы дзедці: ты бачыла, як маленькія дзеткі ганяюцца, бегаюць, ловяць па сьцяне зайчыка. Але іх ручкі ловяць голыя сыцены, а зайчык або прапаў або перабег у другі бок. Так і людзі на чужыне... Не галубка, толькі на роднай глебе, на ўласных каранях дае дрэва багаты плод»...

«На дарозе жыцьця»—гэта жывы абраз Беларусі. Беларусь не сабрала яшчэ сваіх дзетка, яна не пачала яшчэ жыць сваім жыцьцём і не дачыкала яшчэ даўгажыццёвага сапачынку. А беларускае грамадзянства, гэты Васіль-хэм, усё яшчэ не прызнае і выракаецца свае маці—Беларусі. Мы яшчэ і сёньня чуем, як крычыць на яе пэўная частка нашага грамадзянства: «Ідзі прэч ад мяне, шалёная кабетка!» І яна ідзе, становіцца на камень ка-

ля крыжы—эмблемы хрысціянскай веры—ды як таяжачына ў снэн. творы «На дароце Ж.» моліцца найвышэйшай сіле: «Божа, расыяты на крыжы! Зьлімі з мяне цяжкі крыж мой і накажы мне дарогу ў сэрца маіх дзетак!» Але мы ведаем, мы ўжо бачым, што тая дарога ўжо знойдзена, і на ёй агромністай чарадой варочаюцца беларусіны да дому. А значыць, сапачынак ужо блівка. Блівка нашая Абяцаная Зямля. Беларусь падышла да мяжы яе. Ужо можна ўвайці на тую высокую гору, а куль відаць шырокія прасторы свайго ўласнага нацыянальнага жыцця. Там, у межах нашае Абяцанае Зямлі, мы будзем гэтак сама жыць, працаваць і змагацца, але праца наша, барацьба наша асагодзіцца нявымоўнай радасцю свае нацыянальнае творчасці, бо толькі на роднай глебе, на родных каранёных дае дрэва багаты і пакаданы плён... Яшчэ ня раз мы спатыкнемся, яшчэ ня раз акрываюцца рукі нашы і ногі нашы па камяністай дароце да новага жыцця, але Абяцаная Зямля відаць. Ясным сонцам яна сьвеціць нам і нагародзіць тых, хто так прагнуў яе, што й душу сваю аддаваў за краіну сваю. Так, Беларусь яшчэ ў муках адраджэння, але падыходзіць ужо час яе доўгачаканага сапачынку...

Беларусь у вобразе няшчаснай мацеры, шукаючай сваіх пагубленых дзяцей—гэта ўлюбленае ўвасабленьне Якуба Коласа. На гэтую тэму мы маем яго вялікай натхненнасьці верш «Няшчасная маці» у новым зборніку вершаў «Водгульле» (стр. 32):

У кожную ночку, як сьвет заціхае,  
І зоркамі гляне гара,  
Халодныя нутры зямля раскрывае,  
З тых нутраў выходзіць мара.

Ідзе яна ціха, як пчка. панура,  
Ідзе над крыжы-растанцы,  
Стаіць нярухома, выглядвае хмура—  
Усё аглядае канцы.

І далей бяз шуму ідзе на балоты,—  
Ідзе не крануўшыся расы;

І плачунь ёй сьледам пудліва чароты,  
І ціха шумяць ёй лясы.

Абходзіць магілы, на прыклад садзіцца,  
І сёлы вартуе яна;

На роднаму краю спуе і пціцца  
Заўсёды панура, адна...

\* \* \*

І людзі гавораць, што часта чувалі  
А поўначы плач па палёх,

І часта кабету адну сустрачалі,  
Гаротную, ўсю ў рызмацох.

І чулае вуха той плач улавіла:

«Ой, дзетанькі!»—плача яна,  
«Ці-ж я ватым вас на сьвет парадзіла,  
Каб век заставалась адна?!

Каб крыўд ілі людзі і жыць не давалі?  
За што-ж вы зракліся мяне?

За што вы матулю жывой нахавалі?»  
Так плача усё здаць у цішыне...

Тут мне ўспамінаюцца словы старасьвецкага польскага поэты Кахапоўскага: «А калі ачынены каму дзьверы да неба, то гэта тым, хто службы айчыне». Калі праўду сказаў Каханоеўскі, калі заслугі, паложаныя для айчыны, адчыняюць дзьверы да неба, то наш найслаўнейшы поэт Якуб Колас будзе цешыцца вечным раіскім жыццём, песьмярцелю славой поэты-беларусіна, бо ён верна слугаваў і слугуе свайй айчыне цяром, абмочаным у сьлязах смутку і жалбы. Любоў яго да маці-Беларусі, што парадзіла і выгадавала яго, шырокая, як мора, і безгранічная, як сьвет. Мы маем поэтыцкую творчасць Якуба Коласа, праятую такім агністым замілаваньнем да свае няшчаснае айчыны, якога ня выявіў піводзіп славянскі народ, не выключаючы і Польшчы. А гэта ўжо скарб ня толькі беларусінскі, гэта ўжо дыямант у кароне агульна-людзкай літаратуры.

Уся літаратурная творчасць Я. Коласа—творчасць нацыянальная. У ёй, як у люстры, адбіваецца нашая прырода, дух і характар нашага славянскага народу, аднолькава, як у па-

дзеля дадатных, так і адмоўных, як у добрай, так і благой долі. І апрача таго, літ. твор. Я. Коласа ня толькі люстра ўсяе сучаснае Беларусі,—я а наша і настаўніна; бо вучыць нас любіць сваю браіну моцна, аж да сьмерці. Літаратура—гэта выдатнейшая азнака жывіцтва і будучыны пароду. «Літаратура кожнага народу,—кажа польскі гісторык літаратуры. Брадзінскі—стан віць моральны быт яго; яна бяспечна ў сваіх граніцах і ніякаму знішчэнню не падлягае».

27. IV. 22.

МЕНСК.

### Урачысты акт выпуску слухачоў Менскіх Беларускіх 9-цёх месячных лектарскіх курсаў.

У сераду, 29-га сакавіка г. г., у памяшканьні Беларускага Рабочага Клубу адбыўся ўрачысты акт з прычыны выпуску слухачоў Менскіх Беларускіх 9-цёх-месячных лектарскіх курсаў.

Азначаная ўрачыстасьць мае вялікае значэньне ў гісторыі Беларускага нацыянальнага адраджэньня наогул і ў гісторыі разьвіцьця Беларускае культуры ў асобку. Выпуск кваліфіцыраваных лектароў на беларусазнаўству сьведчыць аб тым, што Беларускае нацыянальнае адраджэньне і Беларускае культура стаяць ужо на моцным грунце. З гэтай прычыны першы выпуск памянёных лектароў трэба лічыць вялікім гістарычным зьяўленьнем.

Урачыстасьць была адчынена загадчыкам вышэй-памянёных курсаў М. М. Пятуховічам. Пасьля адчынення ўрачыстасьці Беларускім хорам Равіпскага была вэканана Беларускае марсьялеза. Далей сакратар курсаў Анацэнак прачытаў афіцыйны даклад, у якім абмаляваў гісторыю курсаў за ўвесь час іх існаваньня.

Сваю працу курсы пачалі 9 месяцаў таму назад, у ліпені 1921 г. Умовы, у якіх яны існавалі, былі вельмі цяжкія. Гэтыя ўмовы добра вядомы кожнаму, хто хоць троху мае дачы-

неньня да школьнай працы. Педагагічнае памяшканьне, у якім пануе холад,—характэрная адзнака школ. Яшчэ ў горшых умовах знаходзіліся ровныя картка-тэрміновыя курсы, да якіх належалі і лектарскія.

Слухачом памянёных курсаў прыходзілася пераносіць холад ня толькі ў памяшканьні курсаў, але і ў сваіх інтэрнатах. Апроч холаду, слухачы часта адчувалі і голад. Але ня глядзячы на ўсё гэта, яны перамаглі і холад і голад.

Трэба мець вяліварную моц волі, каб у працягу 9-х месяцаў перамагчы цяжкія ўмовы жыцьця ў той час, калі можна было, працуючы ў школе, адчуваць сябе шмат ляпей. (Амаль што ўсе слухачы да паступленьня на курсы былі школьнымі працаўнікамі). Гэтую моц волі слухачы мелі. Іх трымала на курсах вялікая, захапіўшая іх ідэя, ідэя нацыянальна-культурнага адраджэньня свайго народу.

Можна спадзявацца, што слухачы курсаў, загартаваўшы сябе ня толькі ідэява, але і фізычна, пры самых цяжкіх умовах не адракуцца ад сьвятой ідэі, якая падтрымоўвала іх на курсах і якая павіна быць пупаводнай зоркай у іх далейшай працы на карысьць свайму народу і свай Бачкаўшчыне.

Скончылі курсы 38 чалавек: з іх 23—лектарамі і 15—настаўнікамі.

Па сканчэньні афіцыйнага дакладу пачаліся прамовы.

### Прамова М. М. Пятуховіча.

Дарагія таварышы,— лектары і настаўнікі!

Вітаю вас з заканчэньнем курсаў. нічыра жадаю вам посьпеху ў прадастаячай працы.

Вам ня прыходзіцца выбіраць кірунак і шлях гэтай працы; свой выбар вы ўжо зрабілі, паступіўшы на лектарскія курсы беларусазнаўства: ужо самым паступленьнем у гэтую ўстанову вы самаазначылі сябе, як працаўнікі на ніве Беларускага нацыянальнага адраджэньня, і вось зараз

разляцецца па розных глухіх кутках нашай шматпакутнай Бацькаўшчыны і панясеце туды сьвягло гэтага адраджэньня, і можа больш калючых церняў, чым пахучых прыгожых кветак, спаткаеце вы на шляху сваёй працы; ня раз можа пачуеце вы поўныя змусты галасы сірэнаў, якія будуць нашоptyваць вам, што вы выбралі непраўдковы шлях. што ня варта адраджаць тое, што ўжо памёрла, будуць можа казаць вам, што лепш ісьці бойкім, расьпярэбленым шляхам вялікай сучаснай, але небеларускай, культуры, чым шукаць вузкай сьцежкі да культуры, маючай грунт толькі ў мінулым.

У чым-жа вы можаце знайсці падтрыманьне і апору сярод гэтых воражых галасоў і настрою?

Вялікі расійскі пісьменьнік Тургенеў у вадным сваім вядомым вершы ў прозе кажа, што яму ў дні цяжкіх сумненьняў і задумленьняў аб лёсе яго Бацькаўшчыны апорай і падтрыманьнем была для яго родная яго мова. Магчыма сказаць, што і для нас, беларусаў, апорай і падтрыманьнем у думках аб лёсе нашай Бацькаўшчыны можа служыць наша родная беларуская мова.

Ня глядзячы на ўвесь уціск, на ўсе зьдзекі ворагаў, ня глядзячы на ўсе імкненьні навязаць нам чужое, народ наш праз вякі сваёй шматпакутнай гісторыі, як нейкі сьвяшчэнны скарб, пранёс сваю родную мову незачэпленай і цэлай. Дарэмна кажуць нашы ворагі, што памёрла беларуская культура: пакуль існуюць беларуская мова, пакуль існуюць багатыя творы на гэтай мове—жыве і будзе жыць і беларуская культура.

Гісторыя дае нам шмат прыкладаў адраджэньня народаў, якія, здавалася, ужо беспаваротна згубілі свой нацыянальны твар. Быў, напрыклад, час, калі Чэхія ўжо затоплівалася хвалямі нямецкага мора, калі на вуліцах Прагі амаль што ня чулася чэшская мова; быў час, калі паўднёва славянскія старонкі, Сэрбія і Баўгарыя, гэтак сама стагналі пад ігам чужакоў і губілі

свае нацыянальныя каштоўнасьці. Але паглядзеце, як расквітнелі вараз гэтыя старонкі, якім багатым нацыянальным жыцьцём зараз живуць яны; гэтыя старонкі маюць нацыянальную школу, багатую літаратуру, маюць навуку ў роднай мове... Што-ж выклікала гэты росквіт нацыянальнай культуры? Воля да жыцьця.

Наш беларускі народ так-сама мае гэтую волю. Уся гісторыя яго сьведчыць аб гэтым. Ня глядзячы на ўсе спробы суседніх народаў, Беларусь не надалася асьміляць, яна захавала свой нацыянальны твар і галоўную адзнаку гэтага твару — сваю родную мову. А пакуль живе мова, живе і народ. Гэта агульны гістарычны закон. Народ, які губіць сваю мову, заўсёды робіцца чужым для чужой культуры. Успомніце лёс славянскіх пляменьняў, жыўшых калясь на ўзьбярэжжы Балтыцкага мора: яны згубілі сваю мову і растварыліся ў нямецкім моры. Успомніце лёс фінскіх пляменьняў, загінуўшых у хвалях расійскага мора...

Беларуская нацыянальнасьць у працягу некалькіх стагодзьцяў уяўляла сабой выспу, якую захаду імкнуліся затаніць польскія хвалі, а з усходу, пазьней, хвалі расійскія. Але не падаўся беларускі народ, вытрымаў гэты націск і моцна стаіць, захаваўшы свае нацыянальныя і этнаграфічныя асобнасьці; ён мае свой асобны псыхічны склад, свае асобныя гістарычныя традыцыі. У гэтым відаць жывучасьць і вытворчасць народнага беларускага арганізму. Гэты арганізм не памёр, толькі часова затрымалася яго нармальнае разьвіцьцё, яго рост.

Ваша мэта і назначэньне — адбудзіць гэта нармальнае разьвіцьцё. Як сьпячая казачная царэўна, чакае вас нашэ родная Беларусь, і вы, пэўна, маеце жывую вяду, каб абудзіць гэтую царэўну. Такой жывой вадой у вас зьяўляецца веда, асабліва веда роднае мовы.

Народ наш даўно ўжо прагнецца да сьвятла навукі, але, на вялікі жаль, яму часта замест хлеба давалі камень.

давалі страву, ад якой не ўзмацняўся, а занядузваў народны арганізм.

Нясеце-ж для гэтага арганізму здаровую, карысную для яго страву, страву вельмі ўсяго роднага, блізкага сэрцу і душы.

Вы, перадавалі байцы на аванпостах беларускага нацыянальнага адраджэння!

Але перадавалі байцы часта надта захапляюцца ў працэсе змаганьня, і гэта надмернае захапленне часта замест карысці прыносіць для справы шкоду. Я хацеў бы перасьцерагну вас ад гэтага крайнасці. Ёсць здаровы нацыяналізм і ёсць шавінізм, які прыводзіць к духоўнай абмежванасці а, значыць, і к духоўнай сьмерці.

Мая шчырая рада вам ісці ў сваёй працы толькі па шляху здаровага нацыяналізму. Няхай вашым дэвізам будуць залатыя словы вялікага нацыянальнага песьняра Украіны—Т. Шаўчэнкі: «Свайму навучайцеся і чужога ня чурайцеся».

Апроч таго, я хацеў-бы вам напамніць яшчэ аб тым, што і здаровы нацыяналізм тады толькі можа даць добрыя вынікі, калі ён мае моцную сацыяльную базу. Не дарэмна ў сучасных беларускіх пісьменьнікаў нацыянальныя матывы цесна пераплятаюцца з матывамі сацыяльнымі. І запраўды, калі наш селянін будзе жыць у цісках нуды, дык ня можа быць і гутаркі аб нацыянальнай школе, аб нацыянальным адраджэнні. Такім чынам, адраджэнне нацыянальнае побач з адраджэннем сацыяльным—вось што павінна быць ідэалам вашай працы. І калі вы будзеце імкнуцца да гэтага ідэалу, дык тады ажыццэвіцца словы беларускага песьняра Чыкі Лучыны:

«Сонца навукі скрозь хмары цёмныя

Прагляне ясна над нашай ніваю.

І будунь жыцці зведкі патомныя

Добраю доляй, доляй шчасліваю».

*Промова У. М. Ігнатоўскага.*

Вітаючы быўшых слухачоў з заканчэннем курсаў і шчыра жадаючы

ім выказаць сьвятую ідэю, У. М. Ігнатоўскі адзначае, што беларускі нацыянальны рух запэўнен гістарычнымі законамі. Галоўным грунтам гэтага руху зьяўляецца культурная праца масаў, якая мае ўсе правы на гістарычнае існаванне. Далей прамоўца радзіць будучым лектарам быць асьцярожнымі з вёскай, бо рух часта ідзе туды, куды вёска можа й ня хоча. Ёсць такія сяляне, якія, на сваёй цемнаце, думаюць, што беларуская культура і беларуская мова—нешта выдуманас, зьяўляецца нейкай модай. Будучыя лектары павінны пракапаць такіх сялян, што іх погляд на беларускую культуру, як на нейкую моду, ёсць вялікая абмылка. Ідэалам сыцыялізму і інтэрнацыяналізму зьяўляецца злучэнне ўсіх народаў сьвету ў адну сям'ю. Але злучацца ўсе народы ў адну сям'ю толькі тады, калі кожны асобны народ добра разаўе свае нацыянальныя адзнакі. Зараз гэта дарога яшчэ надта вузкая, але час ідзе, і яна паступова робіцца шырэйшай.

Далей с. Ігнатоўскі заўважыў, што ўлада Беларусі дала для ўтрыманьня лектарскіх курсаў усё, што было магчыма даць у сучасны момант, у які галоўную сваю ўвагу ўлада павінна была накіраваць на чырвоную армію, з прычыны няспыняючыхся пагроз з боку нашых ворагаў.

У канцы сваёй прамовы Ігнатоўскі выказвае цвёрдую падзею, што ў будучыне, пры лепшых умовах, рабоча-сялянская ўлада Беларусі зможа даць беларускай вёсцы лектароў з унівэрсытэцкай асьветай.

*Промова лектара курсоў Я. Лёсіка.*

Маладыя лектары і настаўнікі!

Ад імя Рады Курсаў віншую вас з заканчэннем навукі і ад усёй душы вітаю вас з пераходам са стану звычайных грамадзян Беларусі ў пачэсны стан настаўнікаў і лектараў.

Што-ж сказаць вам на разьвітаньне? Якімі словамі напращацца з вамі?

Многа абяцалася, але ня маю зроблена. Пя глядзячы на самыя цяжкі

нія ўмовы жыцця, ня глядзячы на тое, што навукі наша прыпынула без пары, заўчасу,—ня глядзячы на гэта, справа дзедзела да канца, за гэты кароткі час самае важнае, самае палрабнае зроблена і зроблена добра. Калі вы перанясення думкамі назад і тарапуеце сябе з тым, якія вы былі раней і цяпер, то адразу пачуеце сябе людзьмі новымі, духоўна перароджанымі. Вы ўжо ня тыя, што былі, бо пакантравалі плоду з таго дрэва, што называецца *беларускай справай*, беларускім адраджэннем. Вы былі ўведзены на святос святых беларускае справы, і адчыніліся вам вочы вашы, і пазналі вы таямніцы ўваскрасення айчыны нашай, Маці-Беларусі.

Цяма такой школы, каб давала гатовую веду. Школа гэта ня крама, дзе можна дастаць гатовы прадукт. Школа — гэта сьвяцільня, што асьвятляе сьцежкі да крыніц воды. Школа толькі запаліе сьвечкі чалавечага імкнення да веды. Яна толькі дапамагае чалавеку скарэй і вярней знайсці дарогу да тае крыніцы, што цяча вадой жываючаю і гаючаю.

Вашы сьвечкі запалены, і вы ставіцеся алостаі беларускае справы. Цяпер, як ясныя зоркі, разыдзецца вы па Беларусі, каб пачесці з сабою вялікую радасць аб уваскрасенні Беларусі. Вы скажаце народу беларускаму, што айчына яго ўваскрасла, што ўжо разбіта дамавіна яго і далёка адкінут камень ад гроба яго. Вы скажаце яму, што Беларусь жыла, жыве і жыць будзе, і што недалёка ўжо «Абянаная Зямля» яе. А калі знойдзецца Хама няверны, што усумніцца ў праўдзе слоў вашых, дык скажаце яму, што вы самі бачылі яе, сваю Маці-Беларусь, і ўкладалі пальцы свае ў раны яе. А калі і гэта не паможэ, то адыйдзецца ад яго праў, а пасылаючыце туды, дзе ждучь вас, дзе слова ваша ня будзе голасам, губаючым у пухчы. Але бойцеся, каб не пагасла сьвечка ваша, бо ня раз бура захопіць вас у дарогу, і не адну навалішчу даведзецца перажыць вам ча се свае падарожы. Пільнуйце і

бойцеся, каб не пагасла сьвечка замілавальнага вашага да свае многынакутнае Маці-Беларусі! Пільна сачыце за сабою і не забывайце надліваць алею ў сьвяцільні раны, каб было з чым сустраць яе, сваю Белую Русь, калі яна прыдзе судзіць нас на ўсёй славе сваёй».

Далей з гарачымі прывітальнымі прамовамі выступалі прадстаўнікі розных беларускіх культурна-асьветных устаноў і арганізацый: ад Педагагічнага Тэхнікуму дырктар Васілевіч, ад Цэнтральнага Саюзу Спэцыялізацыі Таварыстваў Беларсі Дыла. ат лектарскіх курсаў М. А. Грамыга, ад Інстытуту Беларускай Культуры старшыня Інстытуту С. М. Некрашэвіч, ад Управы Саюзу Прагаўнікоў Асьветы і маітства М. Марозоўскі, ад Беларускага Рабочага Клубу Шыманскі, ад студэнтаў Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсытэту Кісель, ад студэнтаў Педагагічнага Тэхнікуму Александровіч.

З адказнай прамовай ад імя былых слухачоў лектарскіх курсаў выступіў Я. Плашчынскі.

#### *Прамова Я. Плашчынскага.*

Наважаны Камісар Асьветы і шаноўныя лектары! Дазвольце ад імя скончыўшых лектарскія курсы беларусазнаўства сказаць вам шчырае беларускае дзякуй ад гарачых, як праменьні сонца, нашых пачуцьцяў за вашу вялікую і шчырую працу.

Мы адчуваем, што, будучы на лектарскіх курсах, мы ўзброіліся аднаў з вамі ідэяй, ідэяй культурна-нацыянальнага адраджэння нашай дарагой Батькаўшчыны.

У працягу дзевяціх месяцаў вашыя навукова-адраджэнцкія словы і думкі знаходзілі жывы водклік у нашых сэрцах—сэрцах сыноў гаротнае Беларусі. Вы, як шчырыя себіды на родных вагонах, поўнаю жменяю соялі зерні навукі ў нашыя сэрцы. Верце, што гэтыя зерні прараслі і гоцяць угару маладыя адрэсткі. Мы, узмацніўшы сьвятлом навукі, пойдзем у беларускую вёску, да загнаннага свай-

го народу. Мы пойдзем к беларускаму гаротніку, каб прасьвятліць яго і выявіць перад ім гістарычны шлях яго жыцця, на якім павышывалі дзіўныя ўзоры яго слаўнай мінуўшчыны, пышнага росквіту яго роднай культуры. Тады толькі ён пазнае сам сябе, так-сама пазнае і тоо, як трэба кіраваць сваё жыццё, каб хутчэй заняць пачэснае месца сярод культурных народаў.

Праз усё жыццё напы сэрцы будуць хвалявацца салодкімі ўспамінамі аб нашым супольным жыцці, аб нашай супольнай працы.

Хай пышна бакр суе беларуская культура на барысць на аму роднаму народу!

Шчыра дзякую так-сама і ўсіх прывітаўшых нас з заканчэньнем курсаў».

Насья . Платчыпекар: выс уналі з гарачымі прамовамі—слухач курсаў с. Каршукоў ад Усходняй Беларусі і слухачка с. Дзявіцкая ад Заходняй Беларусі.

Афіцыйная часьціна ўрачыстасьці скончылася міжнародным гімнам, які быў выканан аркестрам духавой музыкі.

Далей адбылася літаратурна-вакальная часьціна, у якой прымалі ўзел беларускі хор с. Равінскага і быўшыя слухачы лектарскіх курсаў, а вараз лектары і настаўнікі. Слухачы курсаў: с. Пасьрэка. До скі і Беларусаў дэкламавалі свае ўласныя вершы, прысьвячоныя ўрачыстасьці.

Я. Ж.